

CYFARFOD	Y Cyngor Llawn
DYDDIAD	6ed o Ragfyr, 2018
AELOD CABINET	Cynghorydd Dyfrig Siencyn
SWYDDOG CYSWLLT	Vera Jones, Rheolwr Gwasanaethau Democratiaeth
TEITL YR EITEM	Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol - Adroddiad Argymhellion Terfynol
PWRPAS	Gofyn i'r Cyngor gymeradwyo'r argymhelliad i wneud cynrychiolaeth bellach i Lywodraeth Cymru, fel y nodir yn Atodiad A.

CEFNDIR

1. Bydd holl aelodau'r Cyngor yn ymwybodol fod y Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth Leol wedi cyhoeddi ei "Adroddiad Argymhellion Terfynol" ar gyfer yr arolwg o drefniadau etholiadol ar gyfer Cyngor Gwynedd ar y 6ed o Dachwedd, 2018.
2. Cyflwynwyd argymhellion y Comisiwn i Lywodraeth Crymu. Gwaith Llywodraeth Cymru yn awr, os gwêl yn dda, yw gweithredu'r argymhellion hyn nail ai fel y'u cyflwynwyd, neu gydag addasiadau.
3. Gellir cyflwyno unrhyw gynrychiolaethau pellach yn ymwneud â materion yr adroddiad at Lywodraeth Cymru o fewn 6 wythnos o gyhoeddi'r adroddiad (erbyn 18fed o Ragfyr, 2018). Noder y gall unrhyw un anfon cynrychioliadau ar yr argymhellion yn uniongyrchol at Lywodraeth Cymru i'r Gweinidog eu hystyried.

EGWYDDORION CRAIDD Y CYNGOR

4. Mae rhai egwyddorion sylfaenol yr ydym fel Cyngor wedi eu pwysleisio ers i adolygiad y Comisiwn Ffiniau ddechrau ym mis Mawrth 2017, ac rydym yn parhau i'w pwysleisio.

- Parch at yr angen am gymhareb etholiadol aelod: etholwr, ond pwyslais ar natur wledig y sir a'r hyn sy'n synhwyrol o ran cysylltiadau cymunedol naturiol
- Gwrthwynebu wardiau etholiadol dau aelod neu fwy er mwyn sicrhau fod gan bob cynghorydd gymhareb etholiadol gyfartal
- Yr angen i roi sylw i anghenion cynrychiolaeth leol effeithiol ac effaith y boblogaeth sydd ddim ar y gofrestr etholwyr ar bwyntiau arbennig mewn amser (yn benodol effaith myfyrwyr ac ymwelwyr)

Ymhelaethir ar yr egwyddorion craidd ym mwntiau 4 - 13 o'r ymateb drafft - gweler Atodiad A.

CRYNODEB O ADRODDIAD ARGYMHELLION TERFYNOL - Y SEFYLLFA YNG NGWYNEDD

5. Ar hyn o bryd mae gan y Cyngor 71 ward etholiadol gyda 4 ohonynt yn ethol dau aelod sy'n golygu Cyngor o 75 aelod. Mae adroddiad argymhellion terfynol y Comisiwn Ffiniau yn argymhell y byddai gan y Cyngor 65 o ward etholiadol, 4 ohonynt yn ethol 2 aelod sy'n golygu Cyngor o 69 aelod.
6. Rwy'n falch o nodi fod yr adroddiad yn seiliedig ar gynigion y Cyngor mewn nifer o wardiau, ac mae hynny i'w groesawu.
7. Mae'r Comisiwn yn argymhell nad oes unrhyw newid i 27 o'r wardiau cyfredol. Mae hynny yn cyd-fynd â barn y Cyngor.
8. Derbyniwyd barn y Cyngor ar gyfer newidiadau arfaethedig ar gyfer 20 o'r wardiau. Maent yn seiliedig ar gyfuniad o gynigion gwreiddiol y Cyngor neu ymgynghori ymhellach. Bu i'r Cyngor gyflwyno cynigion ar gyfer addasu ffiniau nifer o wardiau er mwyn creu wardiau sy'n cyd-fynd â phrif ystyriaeth y Comisiwn, sef sicrhau cyfartaledd etholwyr o 1,243 i bob aelod yng Ngwynedd.
9. Mae 18 o wardiau lle mae argymhellion y Comisiwn Ffiniau yn wahanol i gynigion y Cyngor. Rydym yn parhau i sefyll wrth y cynigion gwreiddiol a roddwyd gan y Cyngor, oedd wedi eu selio ar gwrdd â'r gofynion cyfartaledd fesul aelod, a hefyd ar ymwybyddiaeth gref o'r ardal leol a'r datrysiad gorau ar gyfer pobl leol. Fodd bynnag rhaid derbyn bellach nad ydym am fedru llwyddo i wyrdroi'r cynigion hynny sydd ddim yn cydfynd a barn y Cyngor a rhaid canolbwyntio ein hymdrechion ar yr elfennau hynny sy'n parhau i wneud dim synnwyr o gwbl.
10. Gellir gweld manylion o'r wybodaeth uchod yn Atodiad B.

MATERION PENODOL

11. Wrth ystyried yr adroddiad, mae ambell lle lle mae'r defnydd o seddi aml aelod i'w gwestiynu ac ystyrir fod lle i dynnu sylw'r Gweinidog at hynny, yn benodol Ardal Bangor ac Ardal Bethel / Felinheli.

ARDAL BANGOR

12. Roedd cynigion drafft y Comisiwn Ffiniau yn derbyn cynigion gwreiddiol y Cyngor ynghylch newid ffiniau o fewn ardal Bangor, gyda'r effaith ar ardal bresennol Deiniol, Hirael, Hendre, Gareth a Menai, ond anghytundeb o ran nifer aelodau ar gyfer y wardiau hynny.

13. Mae argymhellion y Comisiwn Ffiniau yn eu adroddiad terfynol yn wahanol i'r hyn a gafodd ei nodi mewn unrhyw ymgynghoriad. Byddai cyfuno wardiau Marchog, Hiracl a rhan o Deiniol gyda dau aelod i gynrychioli y ward yn groes i'r egwyddor sylfaenol o sicrhau cymhareb gyson o etholwyr i aelod ac am greu dryswch i'r etholwyr wrth geisio adnabod eu cynrychiolydd etholedig. Yn ogystal, nid yw'n ystyried ffactorau am natur difreintiedig ward Marchog a'r gofynion ychwanegol ar gynghorwyr sy'n cynrychioli'r ward honno.
14. Byddai cyfuno wardiau Garth, Menai, Hendre a rhan o Deiniol gyda dau aelod i gynrychioli y ward arfaethedig hon eto yn groes i'r egwyddor sylfaenol o sicrhau cymhareb cyson o etholwyr i aelod, ac yn creu dryswch i'r etholwyr wrth geisio adnabod eu cynrychiolydd etholedig. Yn ogystal, nid yw'n ystyried y pwysau a chyfrifoldeb ychwanegol ar aelodau lleol a ddaw yn sgil poblogaeth myfyrwyr yn cynyddu am fisoedd o'r flwyddyn.
15. Argymhellir felly fod y Cyngor yn datgan wrth Lywodraeth Cymru ein bod yn anghydweld gyda'r argymhellion yn yr adroddiad terfynol ac yn argymhell cadw at gynigion gwreiddiol y Cyngor ar gyfer yr ardal fel a nodir yn pwynt 19 yn Atodiad A. Pe na bai Llywodraeth Cymru yn ystyried cynigion gwreiddiol y Cyngor fel yr opsiwn gorau i sefyllfa ardal Bangor, dymuna'r Cyngor ddatgan barn yr ystyria argymhellion drafft y Comisiwn Ffiniau yn well datrysiaid i'r ardal na'r argymhellion a nodwyd yn ei adroddiad terfynol.

ARDAL BETHEL A FELINHELI

16. Mae'r argymhellion yn adroddiad terfynol y Comisiwn Ffiniau yn parhau i argymhell uno wardiau Bethel a'r Felinheli er mwyn creu un ward gyda dau aelod.
17. Mae'r Cyngor wedi ymateb yn gyson yn gwrthwynebu'r farn hon yn unol ag egwyddor sylfaenol y Cyngor o wrthwynebu wardiau aml-aelod. Yn ogystal, mae'r Cyngor wedi amlinellu natur ddiwylliannol a chymunedol y wardiau hyn, ac ymhelaethir ar hynny ym mhwyntiau 20 – 24 o ymateb y Cyngor yn Atodiad A.
18. Felly, argymhellir hefyd fod y Cyngor yn datgan wrth Lywodraeth Cymru ein bod yn anghydweld gyda'r argymhellion yn yr adroddiad terfynol ac yn argymhell cadw at gynigion gwreiddiol y Cyngor ar gyfer ardal Bethel a'r Felinheli, fel y nodir ym mhwynt 25 yn Atodiad A.

ARGYMHELLIAD

19. Gofynnir i'r Cyngor llawn gymeradwyo ymateb Cyngor Gwynedd i adroddiad argymhellion terfynol Comisiwn Ffiniau a Democratiaeth leol Cymru (Tachwedd 2018) fel y'i nodir yn Atodiad A.

YMATEB CYNGOR GWYNEDD I “ADRODDIAD ARGYMHELLION TERFYNOL” COMISIWN FFINIAU A DEMOCRATIAETH LEOL CYMRU (TACHWEDD 2018)

CEFNDIR.

1. Mae Cyngor Gwynedd yn falch o’r cyfle i ymateb i adroddiad argymhellion terfynol y Comisiwn ffiniau a Democratiaeth Leol Cymru, dyddiedig Tachwedd 2018 (cyhoeddwyd 6ed o Dachwedd, 2018). Cyflwynir yr ymateb i Lywodraeth Cymru cyn y terfyn amser o 6 wythnos o gyhoeddi’r adroddiad.
2. Bu i’r Cyngor gyflwyno cynigion drafft ac ymatebion i gynigion drafft y Comisiwn Ffiniau ac rydym yn falch fod sylwadau’r Cyngor wedi eu hymgorffori nifer o’r sylwadau.
3. Rydym yn parhau i sefyll wrth y cynigion gwreiddiol a roddwyd gan y Cyngor, oedd wedi eu selio ar gwrdd â’r gofynion cyfartaledd fesul aelod, a hefyd ar ymwybyddiaeth gref o’r ardal leol a’r datrysiad gorau ar gyfer pobl leol.

EGWYDDORION SYLFAENOL

4. Mae rhai egwyddorion sylfaenol yr ydym yn dymuno eu pwysleisio.
5. Tra’n derbyn fod yn rhaid i’r Comisiwn anelu at gymhareb etholiadol aelod: etholwr o tua 1:1200 neu mor agos â phosib at hynny, mae Cyngor Gwynedd yn pwysleisio natur wledig y Sir a’r hyn sy’n synhwyrol o ran cysylltiadau cymunedol naturiol, a hynny er mwyn sicrhau cynrychiolaeth effeithiol ar gyfer pobl Gwynedd. Gall hynny olygu gwyro oddi wrth yr hyn sy’n edrych yn weledol ar fap sydd am arwain at y gymhareb orau, i gymhareb fymryn llai cytbwys ond cynrychiolaeth ddemocrataidd llawer mwy synhwyrol i’r gymuned.
6. Fel egwyddor sylfaenol, rydym eisoes wedi nodi ein bod yn erbyn wardiau etholiadol dau aelod neu fwy gan nad yw’n gyson gyda’r egwyddor sylfaenol sydd gan y Comisiwn o sicrhau fod gan bob cynghorydd gymhareb etholiadol gyfartal, nac

ychwaith yr amcan o sicrhau llywodraeth leol effeithiol a chyfleus, fel sy'n ofynnol iddynt dalu sylw iddo.

7. Nodwn fod y Comisiwn wedi datgan yn ei ddogfen polisi ac arfer 2016 ei fod yn ofynnol i geisio sicrhau bod yna gymhareb gyson o etholwyr llywodraeth leol i nifer aelodau'r cyngor sydd i'w hethol ym mhob ward etholiadol.
8. Tybiwn mai pwrpas y gofyn yma yw sicrhau fod yna lwyth gwaith a chynrychiolaeth lled gyfartal ar draws ardal y Cyngor.
9. Mae'r Cyngor yn gryf o'r farn fod creu etholaethau mwy nag un aelod yn mynd yn groes i'r egwyddor yma.
10. Gan nad yw aelodau yn gallu trefnu ar adeg etholiad i un aelod gynrychioli hanner yr etholaeth ac un arall gynrychioli yr hanner arall, yr hyn sy'n cael ei greu yw etholaeth lle mae dau aelod yn gorfod cynrychioli dwbl y rhif etholwyr.
11. Mewn ardaloedd lle mae yna wahaniaeth gwleidyddol o sylwedd, mae o hefyd yn gallu arwain at bleidleisiau unigolion yn golygu llai am nad ydynt yn cael eu hadlewyrchu yng nghyfansoddiad aelodau'r Cyngor.
12. Er enghraifft pe byddem yn cymryd dwy etholaeth gyda 1,000 o etholwyr yr un; Etholaeth A yn cynnwys 800 o etholwyr Plaid X a 200 o etholwyr Plaid Z; gydag Etholaeth B yn cynnwys 400 etholwyr Plaid X a 600 etholwyr Plaid Z, o'u cadw ar wahân, byddai Plaid X yn cael un aelod a Phlaid Z yn cael un. Fodd bynnag, o greu etholaeth 2 aelod, byddai Plaid X yn cael 2 aelod a Phlaid Z ddim yn cael ei chynrychioli o gwbl.
13. Yn ogystal, rydym yn parhau i atgyfnerthu'r farn a nodwyd yn wreiddiol fod angen ystyriaeth i anghenion cynrychiolaeth leol effeithiol ac effaith y boblogaeth sydd ddim ar y gofrestr etholwyr ar bwynt arbennig mewn amser, wrth lunio cynigion. Yn benodol, mae'r galw ar lwyth gwaith sydd yn codi yn sgil presenoldeb myfyrwyr, ymwelwyr, perchnogion ail-gartrefi ac eraill sydd ddim ar y gofrestr etholwyr lleol yn golygu bod yn rhaid rhoi sylw i hynny wrth bennu maint etholaethau.

CYNRYCHIOLAETHAU PENODOL

ARDAL BANGOR

14. Roedd cynigion drafft y Comisiwn Ffiniau yn derbyn cynigion gwreiddiol y Cyngor ynghylch newid ffiniau o fewn ardal Bangor, gyda'r effaith ar ardal presenol Deiniol,

Hirael, Hendre, Gareth a Menai, ond anghytundeb o ran nifer aelodau ar gyfer y wardiau hynny.

15. Mae argymhellion y Comisiwn Ffiniau yn ei adroddiad terfynol yn wahanol i'r hyn a gafodd ei nodi mewn unrhyw ymgynghoriad.
16. Byddai cyfuno wardiau Marchog, Hirael a rhan o Deiniol gyda dau aelod i gynrychioli yn groes i'r egwyddor sylfaenol o sicrhau cymhareb gyson o etholwyr i aelod ac am greu dryswch i'r etholwyr wrth geisio adnabod eu cynrychiolydd etholedig. Yn ogystal, nid yw'n ystyried ffactorau am natur ddifreintiedig ward Marchog a'r gofynion ychwanegol ar gynghorwyr sy'n cynrychioli'r ward honno.
17. Byddai cyfuno wardiau Garth, Menai, Hendre a rhan o Deiniol gyda dau aelod i gynrychioli y ward arfaethedig hon eto yn groes i'r egwyddor sylfaenol o sicrhau cymhareb cyson o etholwyr i aelod, ac yn creu dryswch i'r etholwyr wrth geisio adnabod eu cynrychiolydd etholedig.
18. Yn ogystal, rydym o'r farn ei bod yn hanfodol rhoi ystyriaeth i'r boblogaeth myfyrwyr yn ward Menai a Garth, gan fod y boblogaeth yn fwy na dyblu yn ystod y flwyddyn academaidd. Mae pwysau ychwanegol ar wasanaethau a phroblemau yn codi yn sgil y niferoedd uwch o ganlyniad i boblogaeth myfyrwyr, ac yn annatod felly mae'r cyfrifoldeb ar yr aelod(au) lleol yn cynyddu. Tra'n ymwybodol fod nifer o'r myfyrwyr ddim yn cofrestru, nodir y gellid cael gwybodaeth gyfredol gan y Brifysgol am y nifer o fyfyrwyr sy'n byw ym Mangor. Noder fod y Comisiwn Ffiniau yn cyfeirio at, ac yn cymryd sylw o, boblogaeth yn debygol o godi yn ardal Penrhosgaredd/Pentir o ganlyniad i ddatblygiad tai newydd Redro. Nid yw'r unigolion hynny wedi cyrraedd yr ardal eto, ac yn sicr heb gofrestru fel etholwyr. Os oes modd ystyried y boblogaeth debygol hon, nodwn ein bod o'r farn y dylid hefyd ystyried poblogaeth myfyrwyr sydd ddim yn cofrestru.
19. Dymuna'r Cyngor ddatgan wrth Lywodraeth Cymru ein bod yn anghydweld gyda'r argymhellion yn yr adroddiad terfynol ac yn argymhell cadw at gynigion gwreiddiol y Cyngor ar gyfer yr ardal. Mae'r rhesymeg wedi ei nodi ym mhwyntiau 14 – 18 uchod. Pe na bai Llywodraeth Cymru yn ystyried cynigion gwreiddiol y Cyngor fel yr opsiwn gorau i sefyllfa ardal Bangor, dymuna'r Cyngor ddatgan barn yr ystyria argymhellion drafft y Comisiwn Ffiniau yn well datrysiaid i'r ardal na'r argymhellion a nodwyd yn ei adroddiad terfynol.

ARDAL BETHEL A FELINHELI

20. Mae ardal Bethel ac ardal Y Felinheli yn ddwy ward ar wahan o fewn ardal gyfagos. Mae 1,007 o etholwyr (rhag amcenir 995) yn ward Bethel, sydd 17% islaw'r cyfartaledd cyfredol. Mae gan ward Y Felinheli 1,694 o etholwyr (rhag amcenir 1,736), sydd 40% yn uwch na'r cyfartaledd. Mae'r Comisiwn Ffiniau wedi argymhell ymuno'r ddwy ward er mwyn creu un ward etholiadol newydd o'r enw Bethel a'r Felinheli fyddai â 2,701 o etholwyr (rhag amcenir 2,731) sydd 12% uwchlaw'r cyfartaledd, a fyddai'n cael ei gynrychioli gan ddau aelod.
21. Yn unol â'r sylwadau blaenorol, rydym yn gwrthwynebu wardiau aml-aelod am y rhesymau a nodwyd eisoes. Rydym yn parhau i sefyll wrth ein cynnig gwreiddiol sef cadw'r ddwy ward ar wahan fel ag y maent yn gyfredol. Nid oes cysylltiadau cymunedol sy'n dod a'r ddwy ardal at ei gilydd, er agosrwydd y ddau bentref ar fap.
22. Mae ward Bethel, er ei fod yn gymharol fychan yn ôl canllawiau'r Comisiwn, yn bentref â'i hunaniaeth ei hun fel uned ac yn gymuned naturiol sydd yn tyfu a datblygu ac mae'n gwneud synnwyr yn ddiwylliannol a chymunedol. Mae cysylltiadau cymunedol gydag ardal Llanddeiniolen a Llanrug. Mae gan ward Y Felinheli ar y llaw arall ei hunaniaeth ei hun fel uned, mae'n gymuned hunangynhaliol yn ddiwylliannol a chymunedol.
23. Gan dderbyn fod etholaeth Y Felinheli 40% uwchlaw'r cyfartaledd, ni ellir berwi popeth i lawr i fesur mathemategol, ac yn yr achos yma 'rydym yn gryf o'r farn fod yn rhaid derbyn un etholaeth sydd yn fwy na'r arfer gan nad yw'r opsiwn a argymhellir gan y Comisiwn yn gwneud synnwyr cymunedol.
24. Ar ben hynny, yn unol a'n dadleuon am etholaethau aml aelod – nid creu cytbwysedd cynrychioladol y byddem ond creu sefyllfa lle byddai'n rhaid i'r ddau aelod gynrychioli etholaeth sydd 123% uwchlaw'r cyfartaledd.
25. Dymuna'r Cyngor ddatgan wrth Lywodraeth Cymru ein bod yn anghydweld gyda'r argymhellion yn yr adroddiad terfynol ac yn argymhell cadw at gynigion gwreiddiol y Cyngor gan gadw ward Bethel a ward y Felinheli ar wahan.

WARDIAU LLE NAD OES NEWID = 27 mewn nifer

Arfon	Deiniolen, Groeslon, Llanberis, Llanrug, Penygroes, Dewi (Bangor), Glyder (Bangor), Tregarth a Mynydd Llandygai [8]
Dwyfor	Abererch, Criccieth, Dolbenmaen, Efailnewydd/Buan, Llanystumdwy, Nefyn, Porthmadog (Dwyrain), Porthmadog (Gorllewin), Pwllheli (De), Pwllheli (Gogledd), Llanaelhaearn [11]
Meirionydd	Aberdyfi, Dyffryn Ardudwy, Trawsfynydd, Abermaw, Brithdir, Bowydd a Rhiw, Corris a Mawddwy, Y Bala [8]

WARDIAU LLE MAE ARGYMHELLION Y COMISIWN YN CYD-FYND AG ARGYMHELLION Y CYNGOR = 20 mewn nifer

Addaswyd ffiniau ar gyfer creu wardiau sy'n cyd-fynd ag ystyriaeth graidd y Comisiwn Ffiniau sef nifer yr etholwyr fesul aelod etholedig, gyda'r Comisiwn wedi nodi mai'r cyfartaledd ar gyfer bob aelod yng Ngwynedd fyddai 1,243.

Arfon Canol	Cwm y glo, Penisa'r-waun, Caernarfon (wardiau Cadnant, Menai, Peblig, Seiont, y Dref), Llanllyfni. Hefyd wardiau Rachub, Gerlan ac Ogwen yn ardal Bethesda yn hytrach nag 1 ward 3 aelod fel nodwyd yng nghynigion drafft y Comisiwn. [11]
Dwyfor	Clynnog, Morfa Nefyn a Thudweiliog, Aberdaron a Botwnnog [3]
Meirionydd	Bro Dysynni (Bryncrug a Llanfihangel), Arthog a Llangelynnin, Morfa Tywyn, Gorllewin Tywyn. Hefyd, wardiau Gogledd Dolgellau a De Dolgellau a addaswyd o gynigion drafft y Comisiwn yn dilyn sylwadau'r Cyngor. [6]

WARDIAU LLE MAE ARGYMHELLION Y COMISIWN YN WAHANOL I GYNNIGION Y CYNGOR = 18 mewn nifer

Mae'r Cyngor wedi ymateb i'r ymgynghoriad drafft ac wedi pwysleisio ein bod yn parhau i sefyll wrth y cynigion gwreiddiol a roddwyd gan y Cyngor, oedd wedi eu selio ar gwrdd â'r gofynion cyfartaledd fesul aelod, a hefyd ar ymwybyddiaeth gref o'r ardal leol a'r datrysiad gorau ar gyfer pobl leol.

Arfon	Arllechwedd, Pentir, Bontnewydd, Waunfawr, Llanwnda, Talysarn(Tryfan), Bethel a'r Felinheli *, Ardal Bangor* (2 ward newydd yn unol â'r adroddiad terfynol) [9]
Dwyfor	Abersoch a Llanengan, Llanbedrog a Mynytho, Porthmadog-Tremadog [3]

Meirionydd Penrhyndeudraeth, Llandderfel, Llanuwchllyn, Teigl, Diffwys a Maenofferen, Harlech
a Llanbedr (1 ward, 2 aelod) [6]

* GWELER YR ADRODDIAD LLAWN AR GYFER ARGYMHELLION